

tantum humore exinanitum, arefactumque, sed etiam rarum esse oportet, ut attritus efficacior esse possit. Terebrum pati pertinacius esse debet: qua de causa laurum faciunt: id enim pro sua acrimonia ualētius resistens, opus commodius expedit. Quin & ex rhamno, ilice, tilia, & ferē plurimis id fieri solet, præterquam ex olea: quod certe absurdum putaueris: oleam enim duriores, pinguioremque esse constat. Sed hæc ob immodicum scilicet humorem inepta redditur ad ignitionem. Quodque autem genus ignariorum aquilonijs flatibus ignem ocys, magisque concipit, austrinis minus: & locis æditis, atque sublimibus magis, quam concavis. Cedri materies nata est humorem emittere, & in plenum omnes quibus oleosus est humor. Quamobrem deorum statuarum uisæ sunt aliquando sudasse: ex his enim condere eas consueuere. Quod autem Lucinam appellant, & sacrificijs obseruandum aruspices iubent, concreto quodam humore, extuberat, magnitudine piri, aut paulo maius, minusue. Germen potissimo citat materies oleaginea cum rudis, tum sæpe laborata in opus, si quem humorem sentiat, locumque habeat humectum: ut iam cardo quidam ualua prodatur germinasse, & poculum limo iniectum.

HISTORIAE PLANTARVM LIBRI
QVINTI FINIS.

THEOPHRASTI DE HISTORIA
PLANTARVM LIBER SEXTVS.

De suffruticibus, herbisque, ac frugibus: tum quæ maxima omnium generum differentia, deque aculeatis herbis, & quod tribuli proprium: item quibus desit aculeus.

Caput I

DE ARBORIBVS atque fruticibus dictum iam est, nunc de suffruticibus, & herbis doceamus, cōsequitur: & si qua in hisce alia genera comprehenduntur, illa quoque adnotemus oportet, ut fruges: nam hæc quoque inter herbas deputari desiderant. Sed primum uerba de suffruticibus faciamus: id enim genus propius ad prædicta accedit: quod nimirum surculosum assurgat. In omnibus fortē plantarum generibus, syluestre semper urbano copiosius est, uel si id minus cæteris constet: in natura quidem suffruticum ita proculdubio esse fateri conuenit. Pars enim exigua hoc in genere urbana notatur, quæ coronarijs penē consumetur: ut rosa, uiola, Iouis flos, sanfucum, elium: item serpyllum, silybrium, helenium, abrotonum: hæc enim omnia surculosa, minutisque condita folijs constant, fruticesque proinde redduntur. Item etiam in olerum genere simili ratione sentitur: exempli gratia: Radix, ruta, quæque similia, de quibus haud minus fortē secundum propriam appellationem dixisse conueniet, cum mentionem coronamentorum, atque olerum faciemus. Nunc de syluestribus primum dicendum est. Horum igitur species, partesque plures, cum singulis generibus, tum totis speciebus existunt, quas utique discernamus oportet. Sed maximam cunctorum generum acceperis differentiam, quod alia sine aculeo, alia aculeata. Et rursus in eorum utroque permulta generum, specierumque discrimina constant, de quibus iam referre tentandum est. Ergo aculeatorum alia ex toto aculei sunt, ceu corruda, & nepa: hæc enim nullum iuxta aculeum folium gerunt. Alia folijs constant aculeatis, ut acanum, eringium, cnecum: hæc enim atque similia in folijs aculeum gerunt.

runt, quamobrem folijs aculeigera dixeris. Quædam etiam iuxta folium aculeatum, altero quoque folio conduntur, ut ononis, tribulus, phleus, quam nonnulli stœbam appellant. Tribulus uel semine aculeigerum constat: habet enim in semine aculeum. Qua de causa id quoque proprium ei (ut sic loquar) præ omnibus licet utique adnotare. Nam ramis quidem aculeigera, uel inter arbores, fruticesq; multa comperire potueris, ut pirum syluestrem, mâlum punicam, paliurum, rubum, rosam, capparim. Hæc in aculeatorum genere discrimina senseris, quoad notatim liceat subsignare. At eorum quibus aculeus deest, digestio nulla penitus generatim fieri potest: quippe cum foliorum diuersitas, amplitudine, paruitate, figuraq; im-
 10 mensa incertaq; sit. Quamobrem alio modo diuidere illa tentandum profectò est. Sunt autem genera eorum complura, summisq; differentijs discreta, ut edera, melothrum, rubeia, smerea, casia, organum, satireia, lens, saluia, marrubium, pulicaria, apiastrum, cæteraq; similia. Atque etiam quæ minus similia sunt, scilicet quæ ferulacea, & neruicaulia consent, ceu fœniculum, equisœniculum, ferulago, ferulaq;, herba muralis, siue muricida à quibusdã uocata, cæteraq; similia. Hæc enim omnia, atq; in totum, ferulaceum suffruticum naturæ addixeris. Genera uero atq; discrimina, singulis hisce indicatis habentur, alijs euidentiora, alijs occultiora.

20 Edera, & casia duo esse genera. De organo, thymo, sphacelo, saluia, marrubio, pulicaria, ferula, ferulagine, mandragora, cicuta, elleboro, albo, fœniculo, muricida.

Caput II

Edera namq; duo genera, mas, & fœmina. Quoniam altera maius, durius, pinguiusq; folium habeat, floremq; ad purpurã inclinatum: ambabus tamen flores rosas syluestribus proximi, uerum minores & sine odore. Casia quoq; duo genera, alia enim candida, alia nigra: candida folium modo cutis oblongum, figura quodammodo oleagineo simile: nigra quale tamarici carnosum. Candida magis se humi spargit, odorataq; est: nigra odore caret. Radix ambabus, quæ alte descendit, grandis, ramiq; permulti, crassi, furculosiq; ab ipsa protinus tellure, aut paulò superius sparsi, lenti admodum constant: quamobrem hisce ad colligandum modo iunci utuntur. Germinant, florentq; post æquinoctium autumnii, & multum denique temporis florent. Et organum uero genus nigrum, sterile constat: candidum, fructuosum est. Quin & thymum candidum, nigrumq; reddunt: serò id admodum floret: nam circa æstiuum solstitium incipit. Mel apes hinc capiunt, & hoc augurio apiarij constare affirmant, an probe melleur, nec ne: etenim si aliter defloruerit, mellatio minus probe succedet: destruitur, peritq; flos, si imber incessit. Semen fœcudum satireia, atq; etiam magis organum manifesto sentitur. Thymi nullum ostendi potest, sed floribus quodam permiscetur modo: flores enim serunt, itaq; oritur thymum. Qui tamen Athenis deportare desiderant, quarunt atque inueniunt. Peculiare tam præ ijs ipsis, quam præ reliquis omnibus, uel ex locis sortiri thymum autumant: nam quò flatus è mari nequeat peruenire, illic nasci durareq; posse omnino negant. Qua de causa nec in Arcadia satireia, & organum prouenire possunt. Quamquam similia multa, multisq; in locis gignuntur. Proximum sanè, quod etiam in olea euenire notatum est. Nec enim ea trecentis à mari stadijs prouenire posse uidetur. Sphacelus, & saluia inter sese distant, quasi alterum urbanum, alterum genus syluestre dixeris. Sphacelo folium leuius, cōtractius, minusq; squalens: saluia scabrius. Sunt & marrubij duo genera, aliud enim folio herbido, serratori, incisurisq; profundioribus, & proinde conspectioribus discreto constat, quo unguentarij uti ad nonnulla consueuerunt: alterum rotundius, squalensq;

uehementer, sicut sphaceli, incisurasque habens obscuriores, minusque ferratum. Pulariaria mascula, & foemina constat: distant quemadmodum caetera, quae sic discerni desiderant: foemina enim tenuiori folio conditur, & compressior est, atque in totum minor: mas amplior, crassiorque caule atque ramosior, & folium amplius, pinguiusque habens: necnon & flore splendidior est. Ambo fructifera sunt: in totum ferotina germine, floreque constant: quippe cum circa arcturum, & post arcturum incipiant: Mari grauior odor, foeminae acrior, ideoque contra bestiarum morsus commodior est. Haec igitur & similia discrepare quasi inter se sentiuntur. Sed adsunt alia facie uniformi, tum in ijs quae ante enumerauimus, tum in caeteris: plura nanque proueniunt. Ferulaceum autem genus (nam id quoque inter suffrutices est) in plures species spargitur. Sed primum de eo quod commune omnium constat, dicendum est, scilicet de ferula atque ferulagine: seu idem genus ambabus differens magnitudine tantum, seu etiam alterum sit, ut nonnulli putarunt. Ergo natura earum quae conspici possit, consimilis certe sentitur, praeterquam ratione magnitudinis: ferula enim grandis admodum surgit, ferulago autem humilis. Sed unicaules ambae geniculatae sunt. Folia & caliculi quidam geniculis erumpunt, ac alternatim exiunt: folia alternatim inquam, quod non ex eadem parte geniculorum, sed permutatim caulem magna ex parte amplexa, sicuti harundinea proueniunt, nisi quod deflexa haec magis molliue, magnitudinisque causa: folium enim grande, molle, multifidum, ut capillamenti modo ferè inspectetur, maximaque terrae proxima, & reliqua subinde ad portionem: flos mellinus, semen obscurum, anetho simile, sed maius, finditur cacumine, inque stipites quosdam haud magnos dispergitur, quibus flos, semenque insidit: nec flore fructuue laterales caules carent, sed modo anethi ferunt: annuo caule constat. Et germinatio in Vere primum foliorum, tum caulis, ut etiam in caeteris fieri solet: radice alte descendit, eademque singulari innitur. Talis ferula est. Ex reliquis autem quaedam huic proximiora caule constant, ceu mandragora, cicuta, elleborum, albucum: quaedam ueluti neruicaulia sunt, ut foeniculum, muricida, & eiusmodi reliqua. Fructus mandragorae peculiaris, quod niger, racematus, uinosusque suo sapore sentiatur. Sed praecleara summeque peculiaris natura laserpitij, & papyri Aegyptij: nam haec ferulacea constant, & de papyro inter aquatiles prius retulimus.

De laserpitio, magydari, quidque differant inter se: item de nepa, corruda, siue asparago, & quae aca nacea sint: de herba lanaria, sonco, cneco, acarna, spina candida, araria, aculeosa, suso agresti, buxo asinino, carduo pinea, uernilagine.

Caput III

DE laserpitio nunc indicandum est. Laserpitio radix multa, crassaque: caulis quantus ferulae, & crassitudine ferè proximus: folium quod maspetum uocant, apio simile est: semen latum, foliaceum, scilicet quod folium appellatur: caulis annuus sicut ferulae. Ergo Vere ineunte maspetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pinguescitque uehementer, & carnes mirabile in modum suaues redduntur. Post hac caulem aedit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, assumque: corpora eo quoque purgari ferunt. Quadraginta diebus succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex radice: qua de causa alterum scaparium, alterum radicularium uocant. Radix nigro cortice tegitur, eumque detrahere solent. Sunt ueluti certae mensurae caedendae radices, quibus quantum conferre putetur ad futuram caesuram reseruantes, reliquum abscindunt. Nec enim deuiue, neque plus constituto caedere licet: corrumpitur enim putrescitque, si diu mansit. Praeparant id, conficiuntque in Pyraeum portum aduectum hoc modo: Cum in uasis coniecerint, farinamque admiscuerint, quatiunt longo spatio temporis: hinc etiam colore capessit, & conditum iam incorruptum perdurat.

perdurat. Preparatio, caesuraque ita se habet. Locum Africae amplum occupat, ampliore, quam quatuor stadiorum millia in hortis Hesperidum ferunt: sed maiorem partem colligi apud Syrtes. Peculiare huius culta fugere loca proditur, quãobrem si colatur, mitescatque solum, deuiat, atque omnino degenerat, utpote naturae aspernas, ferocitatisque constans uernaculum. Cyrenenses annis septem prius, quam ipsi urbem habitarent, laserpitium extitisse affirmant: habitant uero annos maxime trecentos usque ad Simonidae Athenis magistratum. Illi sic referunt. Alij radicem laserpitij cubitalem fieri tradunt, aut paulò maiorem: hanc in medio extuberare in caput, quod sublime penitus extat, ut ferè super terram esse appareat: unde primum quod lac appellat, erumpit, dein caulis affurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id semen est, quod cum auster ingenue post caniculam flauerit, discutitur, atque ita laserpitium nascitur, eodemque anno radix consummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquam peculiare notetur, nam alijs quoque idem tribuitur: ni dixeris, quod discussum id protinus nasci potest, ortum peculiarem fortiri, supradictisque propterea diuersum accipi posse. Ad hæc circumfodiendum id annuum censent: nam si relinquatur semen omne, caulemque totum proferri, & deteriora tam hæc, quam radicem reddi existimant: defossa autem fieri meliora scilicet solo subacto, beneque gluto. Sed huius contrarium illi uolunt, qui culta recusare id inquit. Mandi quoque radices in aceto recens decidas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam quod pecora folio esitato purgari minime indicant. Nam & Vere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant: cibus non solum hoc, sed etiam altero quodam abrotono simili administratur. Vim ambo calefactoriam fortiri planè uidentur, & purgare quidem nequaquam ualere: exiccare autem, & concoquere unice posse. Quod si qua pecus ægrescens, aut aliàs minus bene se habens ingressa sit, mox eam sanari, aut emori aiunt, sed magna ex parte posse seruari. Hæc igitur utro tandem sint modo, quærendum. Quod uero magydarim uocant, nimirum à laserpitio differt: tenerius enim, minusque uehemens id sentire, & sine lasere est. Nec non & aspectu manifesta experto homini constat. Nascitur in Syria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaso large provenire eandem affirmant.

30 Sed quidam laserpitium id appellant. An culta id quoque modo laserpitij fugiat, quærendum. Quin & si quid simile, aut proximum habeat, ad folij, caulisque rationem, & si quam ullo pacto emittat lachrymam, id inuestigandum. Ergo naturam ferulaceam, hisce cõtemplari oportet. Aculeata uero sequitur, ut hoc exponamus, quoniam distinctum superius sit, aliud totum esse spinosum, aliud spinosum foliatum, seorsum de utroque dicendum: atque tertium illud addendum, quod iuxta aculeum folium gerit. Phleus enim, tribulus, capparisque peculiare nimirum obtinent, ut non solum caulem aculeatum, sed etiam folium habeant hispidum. Inter ea uero distincta genera, plurimum quod aculeato folio constat, nimirum dixerim: quod ex toto spinosum inspicitur, exiguo, id est numero, quemadmodum diximus. Et difficile quicquam fermè inueneris, præter corrudam & nepam, quæ post æquinoctium autumnii florescunt. Nepa enim florem in carne extuberante sub extremo aculei profert initio candidum, postea leuiter accedentem ad purpuram. Corru- da propter aculeos pusillum quendam producit peciolum, ex quo flosculus tandem ipse erumpit. Nepa radice singulari, eademque breui adhæret. Corru- da radice large alta, numerosa, eademque tam crebra innititur, ut pars superna radicum tota connexa, & continua reddatur, ex qua uel ipsorum caulium factitatur prouentus. Exit caulis de corrudagine Vere, ciboque idoneus est: deinde durescit, florescitque in dies: flos non solum ex hoc, uerum etiam de primoribus emergit caulibus. Hæc annuo constat caule. Igitur quæ spinosa in totum sunt, naturam eius-

modi obtinuerunt. Illorum uero quæ folio constant aculeato, genus (ut sic loquar) magna ex parte acanaceum est: acanaceum inquam, quoniam conceptus, & id cui flos inhaeret, aut etiã fructus, spina, uel spinaceum quicquam sit. Sed differunt inter se magnitudine, figura, colore, multitudine, paucitateq; spinarum, reliquarumq; rerum, exceptis tantũ admodum paucis, ceu herba lanaria, sonco, & si qua sint alia. Reliqua (ut ita loquar) omnia eiusmodi sortiuntur naturam. Nam & cnecum natura spinosa est, quanquam discrepat semine. Verum hæc omnia eiusmodi sunt, acarna, spina candida, æraria, cnecum, aculeosa, fufus agrestis, buxus alpinus, carduus pinea, uernilago: hæc tamen non aculeatis folijs constat. Carduus etiam nimirum eiusmodi folijs est, & beta syluestris, & alia plura huiuscemodi percipiuntur. Sed præter ea prædicta discrimina, distant inter sese, quod alia multis constant caulibus, ramosq; fundunt, ut cnecum: alia superne cacumine tantũ sparguntur, quemadmodum rhutrum: & alia protinus primis imbribus germinant, alia post: nonnulla etiã æstate, ut quæ tetralix à quibusdã uocata est: & carduus pinea pari modo, & flores differentiã faciunt. Carduus enim pulchre, diuq; floret. Acarnis differentiã nō sunt,

De cneco syluestri, eiusq; generibus, ac de acarna iterũ, & fuso agresti, carduoq; & carduo pinea: de cactō etiam, quæ tantũ in Sicilia nascitur. Tum eorũ quæ spinosis folijs constant, iuxta aculeum quædam folium gerere.

Caput IIII

Necum syluestri, urbanoq; discernitur: syluestris genera duo notantur, alterum urbanum admodum simile, recticaulius tamen, quamobrem ex eo mulierum priscarum nonnullæ colu utebantur: fructum nigrum, maiusculum, amarumq; parit. Alterũ genus densum constat, caulesq; sonceos profert, & quodammodo humicaule fit. Nam propter foliorum mollitiã declinatur, procumbitq; ad arua. Fructum amarum, frequentem, barbãq; modo hirsutum gignit. Sunt ambo seminosa, uerum syluestre copiosius fert: eius peculiare præ alijs syluestribus est, quod illa duriora, spinosioraq; urbanis proueniunt: hoc autem, mollius, ac leuius constat. Acarna quoad simplici ratione exprimi licet, aspectu cneco urbano similis est, colore flauicans, succo pinguis. Fufus agrestis his candidior est, habetq; peculiare, quod in folijs euenit: decerpta enim, carniq; allata, succum sanguineum effundunt: qua de causa *φόνος*, id est, cruor à quibusdam spina est hæc nominata: grauis etiam odore, cruoremq; repræsentans, serò perficit fructum. Autumno enim & quidem in totum (ut summam proponam) uniuersa spinaceorum natura fructus, serotina existit. Hæc autem omnia tam semine, q; radice proueniunt, ita ut breue quoddam, inter ortum, & seminum perfectionem labatur spacium temporis. Cardui non solum peculiare illud notatur, quod radicem uescendam tum decoctam, tum crudam obtinuit, sed etiam quod eandem optimam habet cum florescit, quodq; radix durefcēs lacteum succum emittit. Floris quoq; prouentum peculiarem putaueris: etenim circa solstitium incipit: carnosam, ciboq; idoneam partem crassescētem sortitur. Ortus autem eius non spinosus, sed oblongus fieri assolet: quod propriũ habent tantũ, in eorum genere, quæ folijs constant aculeatis: è diuerso, quàm uermilaginem, habere uideamus. Illa enim tametsi non aculeato folio constat, tamen acarni speciem gerit: senescensq; flos, in lanuginem, papum uocatam, conuertitur, modo laurini, myrtini, & cæterorum generis eiusdem. Pergit hæc ad æstatem usque, aliud parturiens, aliud florescens. Semen illud humoris aliquantulum continet, aculeoq; armatur. Folium cum arescit, remittitur, nec quicquam amplius pungit. Carduus pinea haud multis prouenire in locis potest: est ab radice foligera, qua de media seminalis acanus, ueluti málum exuberat: folijs nimirum occultatus. Hic lachrymam iucundi

iucundi saporis parte profert postrema, quam spinalem masticham uocāt. Hæc igitur eiusmodi genera omnibus ferè terris possunt comperiri. Quæ autem Cactus nuncupata est, in Sicilia tantū nascitur, Græciæ nusquam habetur sui generis planta: hæc enim statim ab radice caules repētes in terram mittit, folio lato, atq; spinoso. Caules hos cactos appellāt: desquamati cibo idonei sunt, paulò amaricātes, & reseruare eos aqua falsa conditos cōsueuerunt. Alium uero caulem erectum producit, quem pternicem uocant, is quoq; cibo aptus excrescit, sed reseruari nō patitur: fructus in quo semen, spinata specie est, uerū exemptis lanuginosis seminibus, is quoq; uescēdus relinquitur, & cerebro palmæ similis est, Scalam eum appellāt. Ergo quæ spinosis folijs constant, differentijs eiusmodi persequi congruum est. Quædam uero folium iuxta aculeum gerunt, ut phleum, inturis, ononis, tribulus, lapago, spinamurilis, alia pleraq;.

De phleo, inturi, id est cappari: de tribulo, eiusq; duobus generibus: deq; ononi, herba aculeigera.

Caput V

Phleum folio cōstat carnosum, multifidum, multistirpisq; est, nō tamen alte descēdit: germinat cum uergilijs, primoq; aratro unā, nec folia id dimittit. Nō enim annuū, sed diuturnius est. Inturis præter prædicta, peculiare (ut retulimus) habet, quod & folium, & caulem gerit subhispidum, nec phleum, & lappaginem æmulat, quæ folijs mitibus constant: unistirps, humile, humicaule est: germinat, floretq; æstate, & folium usq; uergilias uiride perdurat. Gaudet locis arenaceis atq; tenuibus: cultis haud quicquam exire dicitur, cum apud oppida, & loca plana proueniat, non laserpitijs modo apud montuosa: hoc igitur minus uere putarunt. Tribulus uero peculiare fortitur, quod fructu aculeigero constat. Eius duo genera sunt: unus enim folio ciceris exit, alter spinosus, foliatus constat: ambo terreni, atq; multifidi sunt: serius germinat, qui spinosus folijs est, & apud septa uillarū is solet erumpere. Semen præcoquis, sesamæ uicinum: serotini rotūdum, nigricans, septum in siliqua. Atq; ea quidem, quæ folio quasi orbantur, spinamq; gerunt, hisce ferè constare animaduertimus. Ononis ramis aculeigerum est, anno tantū perdurans: folio rutæ similis, sed per totum appositum caulem, ut ueluti coronam ex interuallis tota species repræsentet: florem minutulum, & in siliqua non undiq; septum ædit. Nascitur lento, plenoq; solo, & præcipue in segetibus, atq; cultis: qua de causa agricolis inimica exit. Viuax admodū est: cum enim altam nacta tellurem fuerit, protinus sua infima pellit, & singulis annis, furculis in latus emissis, rursus anno postero deorsum uersus pellere solita est. Effodienda tota, extirpandaq; penitus est, quod solo madefacto agendum: sic enim facilius interit: nam si uel paruulum relinquatur, ex hoc assurgere iterum potest. Incipit germinare æstate, perficitur autumno. Ergo syluestre genus suffruticum intelligere ex his licet.

De suffruticibus urbanis, & coronarijs: de uiola nigra, & rosis, & carum differentijs.

Deq; lilio, narcisso, croco.

Caput VI

Urbana uero angustam quādam obseruationem obtinere, siquidem numero tantū consummentur coronariorum. Quamobrē in uniuersum de coronis indicare tentandum est, ut genus amplecti totū possimus. Enim uero ratio coronariæ naturæ ordinem quendam fortitur propriū, sed ita ut partim suffruticibus sit, partim herbaceis permista: quapropter comprehendere illa quoq; debemus, mentionem utiq; faciendo, quoad opportune fieri possit, sumpto à suffruticibus initio. Diuidi autem hæc bifariam exiunt, ratione scilicet usus: aliorum enim flores tantū usui sunt, & eorum alius odor

ratus, ut uiola: alius sine odore, ut Iouis flos, flamma. Aliorum etiã rami, folia, & in totum uniuersa natura odorata sentitur, ut serpylli, helenij, sisymbrij, & aliorũ quorundam: sed utrunq; genus annumerandum suffruticibus constat: necnon & illorum florigerorum natura magna ex parte suffruticea est, alia annua tantũ, alia diuertior, uiola nigra excepta. Hęc enim ramulis caret, sed ab radice foliata cõstat, & perpetuò uiret: utiq; aliqui ferũt, etiã florem semper promere potest, si modo quodam colatur. Id igitur propriũ ista sortiantur. Reliquorum autẽ uel potius omnium tota quidem formã ferẽ omnes perspicuã sunt: quamobrem si quas alias habeant proprietates, hasce exponamus, oportet. Quippe alia simplici specie constare, alia differentijs uariari uidemus. Simplicia quã lignosa, ut serpyllum, sisymbrium, helenium: præterq; si alia syluestria, alia urbana, & alia odorata, alia minus odorata existant, quorum quidem & cultura, & terra diuersa est, atq; etiam cœlum diuersum. Quidam uero ex floribus nulla parte discerni possunt, ceu uiolæ nigræ: hæc nanq; differentiam nullam habere uidentur, quanquam albæ nimirum habeant: colorem enim earum uariari liquidò patet, atq; etiam magis liliorum: siquidem (ut aiunt) ne purpurea quidem lilia desint. Rosarum autẽ differentia permultã, foliorum multitudine, paucitate, asperitate, leuitate, colore, odore. Quippe cum plurimis quina folia sunt, quibusdam duodena, uicenaq; alijs longẽ plura: sunt enim quas centifolias uocãt quã circa Philippos plurimã exeunt, easq; incolæ ex Pangæo transferentes ferunt: illic enim multæ eiusmodi fiunt. Sed folia interna parua admodum sunt, ita etenim oriuntur, ut alia intus, alia extrã emicent, non tamen iucundi odoris, nec amplæ magnitudinis sunt: odoratiores inter amplas, quibus pars ima scabra. Ad summam (ut dictum est) & odoris, & coloris præstantia, locorum ratione contingit: nam & quã in eadem tellure proueniũt, diuersitatem bonæ, exilis uel olentiæ, nullam ostendunt. Odoratissimã, quã apud Cyrenam gignũtur, & proinde unguentum iucundissimũ illic faciũt. In plenum uero, & uiolarum, & reliquorum florum odores ibidem synceri præcipue sentiũtur. Nascitur rosa etiã ex semine, quod flori subditum suo in malo contentũ cneceum, uel acanaceum lanugine quadam obductum gerit, ut primis seminibus proximum sit. Cæterum quoniam tarde perficitur semine, fata caule cõciso (ut dictum est) ferũt. Vsta, recisaue florem melius profert: relicta nanque excrescit, syluescitq;. Sæpius transferre eam satius est: sic enim pulchriorem effundit rosam affirmant. Syluestres, asperiores tum uirgis, tum folijs constant, & florem minus odoratum, minusq; coloratum, nec tantundem magnitudine ferunt. Viola nigra distat ab alba tum aliorum quorundam, tum plantæ ratione ipsius, quod latifolia, humilifolia, carnifolia extet, & radice multa cohæreat. Lilia coloris supradicta differentia inter se distant: unicaulia in uniuersum ferẽ assurgunt, bicaulia raro: quod cœli, terræq; rationi fortassis attribuẽdum est. Singulis caulibus aliã unum lilium, aliã plura exeunt: pars enim postrema effundit: sed hæc rariora. radice copiosa, carnosa, orbiculataq; adhæret: fructus detractus germinat, & lilium reddit, uerum minus: facit & lachryma cæcum quoddam confluuium, quod etiam ferunt, ut dictum est. Narcissus, uel lirim (alijs enim hoc, alijs illo nomine uocant) folium albuci terræ proximum gerit, sed longe latius, modo lilij: habet caulem sine folio herbaceum, florem suo ferentem cacumine, in membrana ueluti uasculo inclusum, large amplum, coloreq; nigrum, figura oblongum: hic decidens sponte germinat: cæterum & qui legũt defigere eum solent. Quin & radicem ferunt, quã carnosa, rotunda, amplaq; constat. Serotinus admodum: post arcturum enim & circa æquinoctium floret. Crocum natura herbaceum modo prædictorum erumpit, sed folio angusto ferẽ, nanq; in capillamenti modum foliatur: serò floret, seroq; germinat, aut præmature, utro scilicet modo tẽpus acceperis: floret quippe uergiliarum occasu,

occafū, paucisq; diebus, confestim uero cum folio florem quoq; expellit, quinimò prius. Radix multa, carnofa, in totumq; uiuax: gaudet calcari, & melius ita euadit, radice attrita pede inferius, ideo iuxta femitas, fontesq; pulcherrimum exit: fatus radice fieri affolet. Hæc in hunc modum proueniunt. Reliqui autem omnes prædicti flores femine exeunt, ut uiola, Iouis flos, iphyum, flammula, elium: nam & ipfa, & eorum radices ligno nimirum constant.

De *enantha*, *abrotono*, *sampfuco*, *serpyllo*, *sifymbrio*: tum qui flores uerni, qui æstiu, qui autumnales: & de *uiolæ*, ac *rofe uita*: tum de *myrto ægyptia* miri odoris. Caput VII

10 **E**nantha quoq; femine obserēda est, nec enim hæc excludi à floribus debet. Ergo quæ dicata floribus sunt, hisce atq; similibus penè accipi debent, reliqua & florem & semen omnia ferunt: quanq̄ non omnia ferre putantur, quod fructus quorundam haudquaq; manifestus existat. Nam & flos nōnullorum incertior est. Quinetiam quod lentius, difficiliusq; seminata perficiuntur. Planta propterea uti potius cōsueuerunt, quod uel inter initia proposuimus. Quanquam sunt qui ea omnino fructu carere assueverent. Sæpe enim exiccata, tritaq; seruisse se inquit, sed nūquam germen erupisse, nec serpylli, neq; helenij, neq; sifymbrij, neq; mentæ: nam huius quoq; periculum se fecisse affirmāt: attamen illud uerius est. Neq; desunt qui uel hæc experti fuerūt,

20 & natura ipsa syluestrium planè attestari uidetur: serpylli etenim syluestre etiam genus est, quod deferētes ex montibus serunt, ut apud Sycionem fieri solet, atq; etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios uero, ut in Thracia, mōtes & plana omnia serpyllo scatent. Sed sifymbrio, reliquisq; odor acrior est. Serpyllus apud nōnullos etiam thymum penitus redolet. Cōstat ergo quod omnia sui ortus primordium ex femine capiūt. Sed abrotonū radice, aut auulsione potius quàm femine germinat, femine enim difficulter exit, & hoc testis antea uiuiradicis causa intimato, quemadmodum Adonidis hortulos emoliuntur. Seritur æstate: friget enim uehementissime atq; in totum morbo obnoxium est, etiam ubi sol uehementer illucet. Sed cum conualuerit, creueritq; magnum, robustum, atq; arboraceum cōstat, quemadmodum

30 ruta, nisi quod hoc lignosius, & siccus, & squallidus est. Sansucum utroq; modo emigrat, uidelicet & femine, & auulsione: præstat seminis copia, & iucundi odoris semen est, & quidem mollioris odoris: necnon & planta eius trāsferri potest. Abrotonum quoq; femine abundat, nec sine odore est, sed id radices rectas, altasq; agit: est ueluti unistirps, crassa scilicet illa radice: reliquis uero de ea exeūtibus spargitur, quod non sansuco, nec serpyllo, nec sifymbrio, nec helenio datum est: hæc enim in summo terræ adhærēt, radice multifida torrida q; Radices omnes lignosæ sunt, sed longe magis abrotoni, magnitudinis, siccitatisq; causa. Serpyllo peculiaris aucto germinum: quippe cum in quantumuis longitudinis procedere ualeat, nactū scilicet adminiculum, aut iuxta sepes aliquas satum: crescit præcipue in puteis. Genera

40 urbana reddere nō est, ut retulimus: ferocia esse affirmant: hunc enim in montibus tum satireiatum quendā atq; uehementissimum, tum gratum odore, mollioremq; comperiri. Tempus serendi plurimum autumnus: hoc enim primum serere nimirum properāt. Cæterum & Verē nōnulla serūtur. Omnia autē umbram, aquam, simumq; unice amant. Serpyllum squallorem patitur, atq; in totum aquæ paucae indigum est: sed simo præcipue gaudet, & iumentorum potissimum. Transferendum quoq; id sapius censent: melius enim sic redditur. Sifymbrium uero & degenerat facile, nisi transferatur, ut dictum est. Florum prima uiola alba se ostēdit: emicat ubi cœlum clemētius statim, etiam nondum hyeme exacta: ubi uero immitius, postea. Vere nōnunquam cum uiola alba aut raulò post liliū exit, & quæ uiola

flammea uocatur, syluestris dūtaxat. Hæc cæteris omnibus, quibus coronarij utuntur, longe præcurrūt. Post hæc narcissus, & liriū exeunt. Ad hæc bulbi flos, quidam enim coronis hunc etiā inserunt. Sequitur uiti flora, & nigra uiola, & syluestribus aurelia, & genus fremij, quod limonium uocant, & pugio, & hyacinthus: & quibuscunq; ferè alijs montanis utuntur. Rosa serior hisce est, & nouissima quidem erumpit: prima autem inter uernos desinit flores, parum enim temporis durat eius prouentus. Nam & reliqua in syluestrium genere parum durant, excepta hyacintho, tam syluestri quàm urbana: hæc enim plurimum durat. Adde uiolam albam, atq; etiā magis flammeam. Nigra (ut dictum est) per annum durat, si cultus adhibeatur. Eodem modo uiti flora: nam ea quoq; addicta floribus est, naturaq; herbacea cōstat. Si florem atteras, auferasq; nec seminescere sinas, nec solum desit aprium, durare plurimum potest: flos specie constat racemi, candidusq; est, ut labrusca. Hæc igitur uerna potius esse uidetur. Aestiuā autem, lucernula, louis flos, cerinthus, iphium, sansucum, phrygium. Item quod desyderium uocant, cuius genera duo sunt: unum cui flos hyacintho similis, alterum decolor, album, quo in sepulchris uti mos est, & diuturnius uero id ipsum est. Floret & consecratrix aestate, & lanaria dicta, flos aspectu pulcher, sed caret odore. Lirij alterū genus, & crocum tam montanum, quod exors odoris est, quàm satiuum, autumnō florere incipiunt: statim enim primis imbribus florent. Quin & syluestrium genere spinæ acutæ fructu, & ederae ciliciæ flore utuntur. Temporum quidem ratione, ordinem hunc singulorum ortus sortiri animaduersum est, sed quoad plenius dici liceat, nullum intermittitur tempus, nec ipsa hyems flore uidua est. Sed hæc etiā, quanquam gelu infœcūda apparet, flosculos tamen habet scilicet autumnalibus prorogatis. Quod si hybernū tempus clementius fuerit, longe magis ita continget: etenim quoad absolute liceat loqui, maior pars florum uel ultra tempus sibi accommodatum protrahi potest, & si loca aprica sint, magis id euenit: ex quo fit, ut perpetua florum continuatio agatur. Tempora hæc generationum notantur. Vitæ uiolæ albæ anni maxime tres: senescens diminuitur, candidioresq; assidue flores fert. Rosæ quinquenium ad uigorem scilicet, non adustæ, necq; recisæ. Sed eius quoq; flores senescentis deteriores redduntur. Ad iucundam autem olentiam, & rosarum, & uiolarum, & reliquorū florum, solum cœlumq; singulis accommodatū plurimum cōfert. Nam in Aegypto cætera quidem omnia sine odore flore q; etiā aromata dicta sentiuntur: myrti uero mirum in modum odoratæ assurgunt. Prouenire ante hæc nostra, & rosas, & uiolas, & reliquos flores tractus illius, etiā binis mensibus plusq; durare haud hoc breuiori tempore aiunt. Videtur & annus (ut diximus) ad bonā olentiam referre, cum scilicet talis, aut talis incesserit: non imbrium squalloremq; tantū ratione, sed etiā quum tempus certum, & aquæ, & flatus, & in totum cœli commodæ mutationes accessere. Montibus autem (ut simplici transigam ratione) & rosæ, & uiolæ, & reliqui omnes flores, odore longe deteriores emergunt. Atque coronariorum, & in totum suffruticei generis commentatio, hisce similibusq; absoluitur.

HISTORIAE PLANTARVM LIBRI
QVINTI FINIS.